

țional, realitatea permanentă a unității patriei impunându-se ca o cauză superioară și ca o victorie a românilor.

Documente

La 1 Decembrie 1918 peste 100 000 de români întruniți la Alba Iulia într-o impresionantă adunare hotărâu Unirea, o dată pentru totdeauna, a Transilvaniei cu România. Desăvârșirea statului național unitar român a reprezentat încununarea luptelor de veacuri, izbînda ideilor de libertate și unitate națională izvorîte din conștiința românilor că ei toți sînt un singur neam, de aceeași origine, limbă și obiceiuri.

De la prima unire politică a Țărilor Române sub Mihai Viteazul, istoria luptei pentru făurirea edificiului național înscrie ca pietre de hotar programele și acțiunile comune ale revoluționarilor pașoptiști, unirea din ianuarie 1859, a Principatelor Române sub sceptrul aceluiași domnitor, Alexandru Ioan Cuza, cucerirea independenței României în 1877, mișcarea memorandistă din anii 1892—1894, hotărîrea României de a intra în război în anul 1916, după ce țările Antantei au acceptat să înscrie în tratatele de alianță încheiate cu ea dreptul de unire al tuturor românilor.

Documentele pe care le prezentăm în continuare — selecționate din volumele realizate de Direcția Generală a Arhivelor Statului și aflate în curs de apariție : „Unitatea națională în conștiința europeană“ și „Desăvârșirea unității național-statale a poporului român“ — ilustrează aspecte din lupta pentru unire a românilor, începînd cu anul 1848.

Grupajul, realizat cu concursul arhiviștilor Elena Moisuc (doc. nr. 9, 11), Emilia Poștăriță (doc. nr. 6, 15), Ileana Chirtu (doc. nr. 3), Ielița Gămulescu (doc. nr. 8), Valentina Costake (doc. nr. 16), Eugenia Ciocan (doc. nr. 2), Dimitrie Vișcu (doc. nr. 1, 7, 10, 12, 13, 14), Tudor Bucur (doc. nr. 4), Valeriu Veliman (doc. nr. 5) și Dumitru Zaharia (doc. nr. 17) cuprinde numai traducerea românească a documentelor, textul original putînd fi studiat cu ocazia apariției volumelor amintite mai sus.

Menționăm că intervențiile autorilor în text, pentru clarificarea pasajelor mai puțin explicite, precum și datele incerte au fost marcate cu ajutorul parantezelor unghiulare (<..>). De asemenea, omiterea unor fragmente care nu au legătură directă cu subiectul tratat a fost indicată prin paranteze drepte [...].

1

1848 martie 22/aprilie 3, Cluj. Raport al guvernatorului Transilvaniei, J. Teleki, adresat cancelarului aulic transilvănean la Viena, S. Iósika, despre activitatea tineretului român avînd ca scop unirea tuturor românilor în vederea realizării Imperiului dac.

1848 martie 22/aprilie 3, Cluj

667 P/1848

Nobile baron !

Excelența Sa generalul comandant de aici, baronul Anton von Puchner, prin scrisoarea din 30 martie anul curent, mi-a făcut următoarea comunicare cu caracter absolut confidențial, pe linie de serviciu : că el a fost încunostințat foarte

urgent de către agentul Curții cesaro-crăiești la București, von Timoni, că ultimele evenimente din Franța, dar în special știrile despre cele mai recente întimplări din toate provinciile Imperiului, au provocat o mișcare și în București. În acest Principat, mișcarea condusă de tinerii boieri, cel mai adesea avînd studii la Paris, are ca scop să reunească întreaga națiune română pentru a întemeia un nou Imperiu dac. În fruntea acestei mișcări vor să-l pună chiar pe prințul Bibescu, care, ce-i drept, se spune că ar fi refuzat această însărcinare.

Eu consider de datoria mea să informez Excelența Voastră, pe scurt, despre datele pe care le dețin și pe care, în urma acestei comunicări, le-am găsit absolut necesare spre a fi discutate.

Am cerut astăzi tuturor înalților funcționari, atît din domeniul justiției, cît și din orașe, ca, în circumscripțiile comitatelor încredințate conducerii lor, să acorde întreaga lor atenție comportării populației române. În special să fie urmăriți cu toată atenția toți străinii care ar apare, iar în caz că ar apărea și ar fi descoperit vreun instigator sau un emisar străin, este necesar să fie pus imediat sub supravegherea cuvenită și să mi se facă urgent comunicarea în legătură cu cazul respectiv.

Totodată am mai hotărît să-i atenționez pe funcționarii superiori ai justiției și anume pe prim-judecătorii orașelor Cluj, Sibiu, Brașov, Tîrgu-Mureș și pe funcționarii superiori din Bistrița, Mediaș, Sighișoara, Orăștie, Sîlnocul de Mijloc, Turda, Alba de Jos, Sîlnocul Inferior și Făgăraș, ca acele persoane care își procură arme și muniții să fie date poliției spre supraveghere specială.

Ceea ce eu am avut onoarea să vă aduc la cunoștință cu înaltă considerație.

Al Excelenței Voastre preasupus servitor

Conte Teleki Joseph

Cluj, 3 aprilie 1848

Arh. St. București, colecția Microfilme R. P. Ungară, r. 152, c. 935—938 (Magyar Országos Levéltár, Erdélyi Kancelláriai Levéltár — „B“-szekció — B 7. Erdélyi udvari Kancellária b) Elnöki iratok, Pres. 133/1848).

2

1851 decembrie 30/1852 ianuarie 11, Viena. Raport al subsecretarului de stat al Austriei, Werner, către ministrul de interne al Austriei, Al. Bach, despre descifrarea unor scrisori românești expediate din Paris, relevînd pregătirile pentru făurirea unei României unite și independente. În anexă: una dintre scrisori.

Nr. 29/g

Prin strădanii secției locale de descifrări s-a reușit să se descifreze scrisorile din Paris către Ștefanidi din București și către Cernătescu din Craiova, trimise aici cu adresa din 30 decembrie anul trecut și pe care le returnăm.

Deoarece din textele valah și german, anexate mai departe, ale acestor scrisori, scrise cu două cifruri diferite, reies legături din cele mai periculoase care sînt întreținute de la Paris cu partida revoluționară română din Valahia — și care nu pot rămîne fără influență dăunătoare pentru Transilvania și Banatul cu care se învecinează — Excelenței Voastre nu trebuie să vă scape din vedere cît de necesar este ca de acum înainte corespondenței străine să i se acorde deosebită atenție la cele mai importante puncte ale traficului poștal în Ungaria și Transilvania.

Viena, 11 ianuarie 1852

Pentru domnul ministru al
afacerilor externe,
subsecretar de stat,
Werner

Frate Cernătescule,

O Românie una și nedespărțită, liberă și independentă, democratică, socială! Iată misionul nostru, misiune sublimă, care trebuie să ne sfințească și să facă din noi eroi sau martiri. Credem dar că nici o stavilă nu va fi în stare să te descurajeze și că înăluntruț României nu se poate declara că nu ai binemeritat de la dînsa.

Nu știm când se poate intra în țară și în cât timp se poate realiza proiectul, precum nimenea nu poate ști timpul când va izbucni revoluția. De aceea luăm toate măsurile să nu ne surprindă nepregătiți. Iată ce ne-a determinat de a forma un Comitet de propagandă acolo în țară, deosebit de Frăția, ce ești însărcinat dumneata a organiza.

Fratele Rotescu are aci misie. Dacă fratele Rotescu se va pătrunde de importanța Societății de Frăție, atunci îți vei asocia pe fr(atele) Rot(escu) ca unul din cei trei membri ce cu dumneata și cu altul ce vei alege va forma aleșii Țării Muntenestești. Însă de vei găsi o inconvenientă, atunci îți vei asocia oamenii ce vei găsi cu cale și vei lăsa pe fr(atele) Rot(escu) să-și implinească sarcina și în parte-fără a-l contracara, ci dimpotrivă, ajutându-l.

Scrim prin Grant. Aici și în toată Europa merg prea bine.

Zi-i să o trimită lui Rosetti, el știe cui să o dea.

(semnat) : I.

Arh. St. București, colecția Microfilme Austria, r. 9, c. 751—753, 762—764 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Nachlass Bach, K. 23).

3

1859 ianuarie 28/februarie 9, Constantinopol. Fragmente din raportul secretarului de legație la Legația Belgiei din Constantinopol, E. Jooris, către ministrul afacerilor externe al Belgiei, A. Vrière, privind impresia produsă la Constantinopol de știrea neașteptată a alegerii lui Cuza ca domnitor al Țării Românești.

Legația Belgiei

Nr. de ordine 28

Constantinopol, 9 februarie 1859

Domnule baron,

Știrea alegerii domnului Cuza, domnitorul Moldovei, ca domnitor al Valahiei a cufundat Poarta și diplomația în stupeoare. Guvernul otoman, după ce s-a înțeles cu reprezentanții Puterilor, tocmai a protestat împotriva alegerii, făcând apel la Conferință. Această poziție a Porții era ușor de prevăzut; ea nu poate admite această schimbare flagrantă și îndrăzneță a unei convenții internaționale, comisă în fața Europei de o Adunare populară, în ciuda tuturor drepturilor suzeranității. Puterile, la rândul lor nu pot accepta o formă de guvernământ care consacră principiul Unirii politice a Principatelor, pe care au vrut să-l îndepărteze cu orice preț ca periculos pentru integritatea Imperiului otoman. Este ceea ce ziarul oficial anunță în termeni clari, deși rezervați. În ceea ce-i privește pe valahi, fiecare este de acord să spună că au periclitat poziția și au făcut rău vecinilor lor [...] ¹

Cît privește natura acestui fapt, așa cum se prezintă, el este expresia voinței naționale dornice de a îndepărta boierimea și străinătatea, dar, mai mult ca în Moldova, el prezintă caracterul unui protest împotriva Conferinței de la Paris, care, contrar voinței Divanurilor, a pretins să impună moldo-valahilor o constituție arbitrară [...] ²

Primiți, ...

E. Jooris

Arh. St. București, colecția Microfilme Belgia, r. 1, c. 268—271 (Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Bruxelles, Correspondance Politique, Légations, Turquie, vol. 8, 1859, doc. 11).

¹ Despre desfășurarea alegerilor din Principate.

² Despre alegerile din Principate și situația din Serbia.

4

1861 august 19/31 București, Raport al consulului austriac la București, K. Eder, către ministrul afacerilor externe al Austriei, J. B. Rechberg, redînd o convorbire cu Al. I. Cuza pe tema necesității înfăptuirii Unirii.

București, 31 august 1861

No. 69 A.

Comunicat la Paris, Londra
Berlin, Petersburg prin
depeșa din 9 septembrie

Ilustre conte,

Ieri am făcut o vizită la Cotroceni principelui Cuza, care la început m-a primit mai puțin prietenos decît de obicei, însă în cursul convorbirii și-a revenit la tonul obișnuit față de mine.

Principele a arătat că, după știrile pe care le are, în chestiunea Principatelor există dificultăți din partea Rusiei.

„Noi“, a continuat Cuza, „trebuie să avem Unirea — il nous faut l'union“, dacă Puterile nu ne-o recunosc, sîntem nevoiți să ne-o realizăm singuri. Dacă, după toate speranțele, după toate promisiunile, după toate încordările în care este ținută țara de ani de zile, chestiunea se rezolvă printr-o reformă a legii electorale, (aceasta) este imposibil (de acceptat). Dacă în memoriul meu am vorbit de reforma legii electorale, aceasta a fost numai incidental — incidemment — spre a arăta dificultățile pe care le întîmpinăm. Scopul memoriului meu este să se recunoască Unirea; toate celelalte chestiuni sînt secundare. Noi dorim să ne dezvoltăm pașnic, să ne organizăm, să pășim din starea de provizorat în care ne aflăm de ani de zile într-una definitivă. De la dubla alegere, starea actuală a lucrurilor a devenit în ochii țării și în realitate un provizorat, care nu mai poate dura astfel. Avînd încredere în Puteri, încredere în promisiunile făcute, m-am străduit, în ciuda a o mie de greutăți, să păstrez controlul asupra acestei stări de tranziție. Se încearcă astăzi să se dea impresia că mi se satisface cererea, al cărei sens de fapt este dorința de (a se ajunge la) o stare definitivă. Care este soluția care se propune? Prolungirea provizoratului cu trei ani. Astfel, sîntem nevoiți (să pășim) pe calea aventurii, să ne întoarcem spre noi înșine și să ne încredem numai în noi înșine. Vă rog să raportați guvernului imperial (austriac) că am declarat față de dumneavoastră că eu nu pot deschide Adunările fără Unire. În fața Comisiei Centrale se află un proiect (de lege) legat de hotărîrea celor două Adunări de a se reuni pentru dezbateră chestiunii țărănești (question rurale). Pînă acum, am oprit dezbateră acestei probleme la Focșani. Alegerea mea neavînd altă motivație, decît (înăptuirea) Unirii, pot eu (oare) să refuz sancțiunea mea hotărîrilor celor două Adunări Electorale și celei a Comisiei Centrale?

La întrebarea mea privind limbajul folosit față de principe de către consulul francez în legătură cu chestiunea (respectivă), principele Cuza mi-a răspuns că consulul francez l-a sfătuit să nu se abată de pe calea legalității, întrucît după convingerea lui personală — a consulului — pînă în luna decembrie, (deci pînă la) momentul intrării Camerelor, Unirea va fi un fapt hotărît.

Primiți ...

Eder

Arh. St. București, colecția Microfilme Austria, Nr. 319, c. 524—527 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv XXXVII, K 141).

5

1861 noiembrie 24/decembrie 3 (1278 evahir-i cemazi-ül-evvel), Constantinopol, Firman prin care sultanul Abdul-Aziz comunică lui Alexandru Ioan Cuza, domnitorul Principatelor Unite, clauzele privitoare la unirea politico-administrativă a Țării

¹ Aici și în continuare în document, autorul acestuia redă în paralel unele expresii în limba franceză, în care s-a purtat convorbirea.

Românești și Moldovei, în perioada domniei sale ; în acest sens, sint menționate șapte articole prin care se aduc modificări provizorii textului Convenției de la Paris.

(Tuğra) ¹

S-a bătut hatt-i hümayûn-ul zicînd : „Să se acționeze potrivit lui !“ ²

Într-un memoriu pe care Cuza bei — care este domnitor al Principatelor Unite ³, Țara Românească și Moldova — l-a prezentat, mai înainte de aceasta, înălței noastre Porți, se arătase și se explicase în mod amănunțit, că, odată cu Unirea Principatelor în persoana sa ⁴, administrarea lor prin două Adunări generale și prin două guverne — separate — a întâmpinat dificultăți mari, fiind stavilă în propășirea și prosperitatea celor două țări.

Dat fiind că, în orice caz, desăvîrșirea liniștii și bunăstării și prosperității acestor țări și ale locuitorilor lor este (o chestiune) extrem de imperioasă pentru împărăteasa mea (persoană) ⁵, cele cuprinse în partea introductivă a memoriului măi sus-numitului principe au fost analizate cu atenție, cum se cuvine, în Consiliul de Miniștri al Înaltului nostru Devlet ⁶; astfel, toți cei prezenți la întrunire au considerat că, existînd obiceiul ca Țara Românească și Moldova să fie administrate separat de cîte un domnitor, (alegerea) lui Cuza bei — în mod excepțional — deodată ca domnitor în ambele (Principate) reprezintă un fapt care, în chip firesc, a necesitat unele schimbări de excepție. Chestiunea Unirii celor două principate (prin conducerea lor de către) o (singură) persoană a fost aprobată însă (numai) atîta timp cît ea este (o) excepție, așa cum s-a arătat mai sus. Din acest motiv, s-a scotit drept (una) dintre problemele clare aceea că și schimbările care vor fi făcute potrivit Convenției încheiate și semnate la Paris, la data de nouăsprezece a lunii august din anul o mie opt sute cincizeci și opt de la nașterea Domnului, vor trebui să fie conforme acelei aprobări cu caracter provizoriu și de excepție.

Prin urmare, după ce, în acea privință, s-au purtat discuții ⁷ cu (reprezentanții) mărețelor state garante, care sint ilustrele aliate ale Înaltului nostru Devlet și semnatare ale menționatei Convenții, s-a căzut de acord asupra necesității aplicării articolelor care se explică precum urmează mai jos :

Art. 1 — Atîta timp cît cele două domnii se vor afla unite în persoana lui Cuza bei, (el) administrînd Principatele Unite numai printr-un singur guvern, acest guvern va întruni funcțiile pe care le-au îndeplinit pînă acum miniștrii Țării Românești și Moldovei.

Art. 2 — De asemenea, Adunările electivae ale Țării Românești și Moldovei fiind transformate într-o (singură) adunare, aceasta se va ține la București. Și deciziile de la cel de-al șaisprezecelea pînă la cel de-al douăzeci și cincilea articol ale mai sus-menționatei Convenții încheiate în cea de-a nouăsprezecea zi a lui august, anul o mie opt sute cincizeci și opt, și care nu au fost modificate prin aceste reglementări, vor fi menținute în vigoare în ceea ce privește pomenita adunare, iar președinția ei va aparține, cu rîndul, mitropolitiilor Moldovei și Țării Românești.

Art. 3 — Întrucît Comisia centrală de la Focșani a fost instituită și constituită pentru a asigura unitatea necesară în activitatea conducerii celor două Adunări electivae ale Principatelor, în perioada cînd conducerile acestor adunări sint unificate, funcțiile legate de misiunea sa, în mod firesc, vor fi suspendate. Numai că, în cazul în care se va considera util ca, în schimbul mai sus-menționatei Comisii centrale care a fost suspendată în acest fel, să se adauge, la legis-

¹ Tuğra — monograma sultanului ; figurează pe originalul documentelor de acest gen, deci și pe cel al firmanului de față (vezi Arh. St. Buc. doc. turc. XIV/1628).

² Apostila (*hatt-i hümayûn*) sultanului, cerînd destinatarului firmanului (în cazul de față, Alexandru Ioan Cuza) să aplice întocmai conținutul acestuia.

³ Emareteyn-i müetemi'yyeten — administrațiile (ocirnuirile) unite ; aici, în sensul de „Principate Unite“, Țara Românească și Moldova, denumire consacrată prin Convenția semnată la Paris, la 19 august 1858.

⁴ Zatinda — „în persoana sa“ (a lui Al. I. Cuza).

⁵ Sultanul Abdul-Aziz ; a domnit între 1861 iunie 25 — 1876 mai 30.

⁶ Devlet-i aliyye — în sensul de Sublima Poartă (statul, Imperiul otoman).

⁷ Este vorba de Conferința reprezentanților Puterilor garante, desfășurată la Constantinopol, în toamna anului 1861.

lația fundamentală a țării, și un Senat (constituit) prin acordul guvernelor Principatelor cu Adunarea electivă sau o altă adunare cu altă denumire, atunci Înaltul nostru Devlet va avea în vedere forma (de organizare) ce va putea fi prezentată spre analizarea în această privință.

Art. 4. — Schimbările ce vor putea fi făcute în (ceea ce privește) administrarea divizată a Principatelor nu vor modifica hotărul care le-a separat pe acestea pînă acum, ci îl vor lăsa în stare în care se află.

Art. 5 — În fiecare dintre Principate, existînd cite o adunare a țării care se întrunește potrivit obiceiului, pe lîngă faptul că se va apela la opiniile acestora în privința tuturor legilor și regulamentelor proprii ale principatului în care ele sînt stabilite, ele vor avea atribuțiuni și în ceea ce privește exercitarea controlului asupra veniturilor proprii ale aceluia principat, iar modul lor de compunere și funcțiile pe care le vor avea vor fi prevăzute de comun acord de către domnitor și Adunarea electivă.

Art. 6 — Cînd domnia este vacantă, toate (acele) dispoziții ale mai sus menționatei Convenții, cu data de nouăsprezece august, care au fost schimbate provizoriu în felul acesta, își dobîndesc din nou, întru totul, valabilitatea suspendată. Și, în acea situație, administrația generală va fi încredințată Consiliului de Miniștri, urmînd ca (acesta) să se ocupe (de administrație) în limita prevăzută de cel de-al unsprezecelea articol al pomenitei Convenții. Dacă, totuși, Adunarea electivă se află întrunită, atunci ea va fi dizolvată imediat. Iar Consiliul de Miniștri, aplicînd legea electorală care în acel moment va fi în vigoare, va proceda, fără amîinare la reconstituirea adunărilor Moldovei și Țării Românești, prin (organizarea de) noi alegeri. Și alegerile vor trebui să se termine în decurs de patru săptămîni. Și cele două adunări se vor întruni, fiecare separat, la Iași și la București, după zece zile de la terminarea perioadei alegerilor. Și aceste adunări, în decurs de opt zile începînd din ziua în care s-au întrunit fiecare (în mod separat), vor alege un domnitor pentru Principatul unde ele au deputați. Și, pentru a se face alegerea, va fi necesară prezența a cel puțin trei sferturi din numărul membrilor înscriși. În cazul cînd în timpul celor opt zile alegerea nu va fi făcută, în cea de a noua zi, la amiază se va proceda deja la alegere, oricare ar fi numărul membrilor.

Art. 7 — Este cert faptul că atît toate dispozițiile menționatei Convenții, pe lîngă articolele consemnate mai sus și clauzele ei schimbate provizoriu, cît și procesul-verbal semnat, de asemenea, la Conferința de la Paris, la data de șase a lunii septembrie, anul o mie opt sute cincizeci și nouă, se mențin întocmai și fără (vreo) omisiune.

Astfel, s-a emis acest ilustru firman al nostru, împodobit în partea sa de sus cu hatt-i hümâyun-ul nostru, pentru ca, așa cum s-a consemnat în mod clar în partea introductivă, schimbările făcute — prin acest ilustru firman al nostru — împreună cu mărețele state garante, în pomenita Convenție de la data de nouăsprezece august, să fie restrîns la perioada cît Cuza bei unește cele două domnii în persoana sa, iar în cazul cînd domnia este vacantă să se acționeze (în așa fel încît) să se aplice articolele explicate.

Ceea ce se dorește de pe urma nesfîrșitelor binefaceri divine este ca pomenita hotărîre, potrivit dorinței noastre sincere, să fie de bun augur și de folos pentru locuitorii Principatelor.

Scris la sfîrșitul lunii cemazi-ül-evvel, anul o mie două sute șaptezeci și opt.

De la reședința din Constantinopolul cel bine păzit.

Arh. St. București, colecția Microfilme Turcia, r. 84. c. 192 (Başbakanlık Arşivi İstanbul, Rumanya'nın Berat Defteri, nr. 82/6).

6

1862 martie 10/22. Ministrul afacerilor externe al Franței, Ed. Thouvenel, comunică agentului politic și consulului general francez de la București, H. Tillos, poziția Franței față de titulatura de „România” adoptată de guvernul lui Al. I. Cuza pentru Principatele Unite.

[...] Referitor la denumirea de România, este sigur că în limbajul uzual folosirea acestui cuvînt nu poate să aibă inconveniente serioase. El corespunde singurei expresii care există deja, de mai mult timp în vorbirea acestor popu-

lații pentru a desemna, în același timp, pe moldoveni și pe valahi. În relațiile locuitorilor Principatelor-Unite, între ei, adoptarea unei asemenea denumiri este mai degrabă o problemă de obișnuință decât o chestiune politică.

Dar nu este același lucru pentru actele publice. Moldova și Valahia au primit prin efectul unui act internațional o denumire specială care nu le permite să o modifice în mod arbitrar. Dând în mod oficial numele de România unui stat pe care Europa l-a recunoscut numai sub un alt nume, guvernul Principelui Cuza își atrage reproșuri întemeiate.

Ambasadorul Austriei și cel al Angliei mi-au făcut, deja, cunoscut că guvernele lor ar considera cu neplăcere dacă s-ar da urmare acestei amenințări și că ele ar fi dispuse să se asocieze reclamațiilor pe care această amenințare ar provoca-o din partea Puterii suzerane. A trebuit să recunosc împreună cu ei că Poarta ar fi îndreptățită să se plîngă de acest lucru [...]

Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, r. 9, f. 124—125 (Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Paris, Correspondance Politique des Consuls, Turquie, Bucharest, vol. 22, no. 2).

7

1866 septembrie 4/16, Viena. Notă a ministrului de interne, adresată Prezidiului Cancelariei Aulice regale transilvănene, în legătură cu mișcarea românilor pentru constituirea Daco-României.

1866 septembrie 4/16, Viena.

1027

Eln. 1866

În timpul războiului cu Prusia și Italia, intelectuali români — de obicei asemenea oameni care ar datora recunoștință guvernului — s-au unit cu propaganda secretă ai cărei șefi au fost: protopopul Balint, ginerele acestuia, Hodoș, vicecomite în comitatul Zărând, preotul Simion Groza, fostul prefect Iancu și Axente, apoi Amos Frâncu, al doilea vicecomite în comitatul Zărând, pentru a realiza visele daco-românismului.

Șefii acestei propagande a daco-românismului au ținut adesea la protopopul Balint, în Roșia Montană, consfătuiri secrete — în special Hodoș a fost sufletul acestor consfătuiri — se pare că ei au, dincolo de granițele Transilvaniei, în România, legături și cunoștințe între care trebuie amintiți Rosetti și procurorul general din București. Acesta din urmă l-a vizitat cu câteva luni mai înainte pe Hodoș, cu care ocazie a aflat acolo o societate numeroasă. Protopopul Balint întreține legături cu Valahia prin țărani, care vin pe la trecătoarea Porțile de Fier în Hațeg spre a vinde porci. Acest lucru se întâmplă des și în special cu ocazia târgurilor anuale. Abia acum 25 de zile unul din acești vânzători de porci din Valahia s-a urcat la munte la protopopul Balint și, după ce a stat acolo trei zile, s-a întors acasă.

Proclamații ale regelui României au fost distribuite aici în număr foarte mare și emisari din Moldova și Valahia au contribuit în mod deosebit pentru a pregăti poporul. Iancu, care este cunoscut ca bolnav mintal, a declarat în mod absolut deschis că acum a sosit momentul să reconstituim Daco-Romania. Balint, Hodoș, Frâncu, Groza au declarat în mod clar că Hohenzollern va trimite în mod sigur trupe în Transilvania și că toți românii pot să se reunească pentru a realiza acum, în secolul al 19-lea, ceea ce marele voievod Mihai a vrut să înlătuască. Pe scurt, totul a fost pregătit pentru a se ridica cu brațul înarmat în favoarea României, în caz că prusienii vor înainta victorioși. Acest lucru au vrut să-l înlătuască românii, care sînt foarte cunoscuți prin pretinsa lor fidelitate și adevărate¹, bazîndu-se pe ghinionul și nenorocirea militară a Austriei².

Hodoș a declarat că Hohenzollern, în baza (faptului că) tratatele din 1815 (au fost) desființate, are dreptul să ia în stăpînire Bucovina, căci Bucovina a fost

¹ față de Coroana habsburgică.

² în războiul austro-prusian din vara anului 1866.

intr-adevăr cedată Austriei în anul 1815³, însă acest tratat a fost ratificat abia în anul 1815.

Astfel de idei sînt nutrite aici și, dacă n-ar fi intervenit pacea⁴ atît de brusc încheiată, Transilvania ar fi devenit desigur teatrul unor evenimente foarte întinse.

Ideile daco-românismului au luat deja o extindere mult prea mare, încît ele nu ar trebui să se desfășoare mai departe și anume într-o direcție periculoasă pentru stat, căci drept țel a fost pus Unirea tuturor românilor. În felul acesta a fost înțeles principiul naționalităților, proclamat de Franța.

Arh. St. București, colecția Microfilme R. P. Ungară, r. 141, c. 202 (Absolutismus-kori Levéltár — „D” szekció II. Az Októberi diploma idején működő politikai hatóságok iratai. Erdélyi királyi udvari kancellária D 228 Elnöki iratok 990—1866).

8

1870 februarie 5/17, Belgrad. Instrucțiuni ale ministrului interimar al afacerilor externe al Serbiei, D. Matić, către agentul diplomatic al Serbiei la București, K. Magazinović, cu privire la utilizarea denumirii de „România” în relațiile internaționale.

1870 februarie 5/17, Belgrad

Domnule reprezentant,

Răspunzînd la raportul dumneavoastră din 16 luna trecută, cu nr. 21, am onoarea a vă comunica bucuria pe care a avut-o guvernul princiar văzînd că guvernul român dorește să se atribuie țării sale în relațiile internaționale denumirea „România”, conform constituției naționale după ce, prin Unirea celor două Principate de odinioară, Moldova și Valahia, ambele țări s-au contopit într-un singur stat.

Sînteți împuternicit, domnule reprezentant, de a transmite ministrului român că noi, animați de cunoscutele și bunele dorințe privind progresul României și realizarea aspirațiilor sale naționale juste, nu putem decît să ne bucurăm pentru acest pas al guvernului român.

Cu această ocazie, binevoiți a aminti că noi, conduși de astfel de sentimente prietenești, am utilizat și pînă acum, încă mai de mult, denumirea „România” în relațiile noastre cu ea și, de aceea, actualul act al guvernului român constituie pentru noi nu numai o confirmare a practicii noastre în această privință, ci și un prilej ca, prin solidaritatea poziției noastre și prin destinul istoric, să felicităm România pentru pasul făcut, urîndu-i cel mai mare succes la Curțile străine.

Primiți, domnule reprezentant, și cu această ocazie asigurarea considerației mele.

Ministru interimar al afacerilor străine,
ministru al învățămîntului și treburilor bisericești,

D. Matić

Arh. St. București, Colecția Microfilme R. S. F. Iugoslavia, r. 21, c. 441—442 (Arhiv Srbije, Beograd, Knjažesko srpska agencija u Bukareštu, F. I. Arh. nr. 28, Kut. 5/1870, nr. 93).

³ Evidente greșeli ale copistului.

⁴ Pacea de la Praga, 11/23 august 1866; lichidarea Confederației germane (în care Austria avusese un rol conducător) și crearea Confederației Germane de Nord, sub egida Prusiei.

9

1894 mai (12)/25, *Budapesta*. Raportul consulului general al Germaniei la Budapesta, A. von Monts, către cancelarul Reich-ului german, v. Caprivi, despre verdictul dat în procesul memorandiștilor români, care lovește întreg neamul român și îi înstrăinează pe românii din Transilvania de monarhia austro-ungară și de dinastie, care tolerează abuzurile maghiarilor.

Budapesta 26 mai 1894

După o durată de mai multe săptămâni, procesul memorandiștilor români a luat sfârșit ieri. Verdictul juraților din Cluj îi declară vinovați și, ca urmare, tribunalul a decretat pedepse cu închisoarea mai mult sau mai puțin mari pentru aproape toți acuzații semnatori ai aceluia memoriu, maximum de 5 ani a fost aplicat preotului Lucaciu.

Oricum ai gândi în problema românilor, procesul ca atare este o mare greșeală chiar din punctul de vedere maghiar. La Pesta, după cum se știe, se face mare caz de instituțiile liberale ale țării, un principiu fundamental al oricărui stat bazat pe drept este însă principiul că nimeni nu poate fi sustras judecătorelui său normal. Numai în Ungaria liberalistă ministrul de justiție poate delega tribunalele care-i convin în toate cazurile care trebuie aduse înaintea juraților. Deoarece o sentință de achitare din partea unui juriu naționalist era tot atât de sigură ca și condamnarea românilor de către niște jurați maghiari, guvernul s-a aflat din capul locului într-o situație dificilă. Pe de o parte imposibilitatea de a obține o condamnare pe calea normală, iar în celălalt caz o eclatantă violare a legii.

Cît de slab a fost fundamentul acuzației însăși am încercat să arăt la vremea sa prin analizarea memorandumului incriminat, destinat a fi supus Maiestății Sale împăratului Franz Joseph în 1892. După ce cercetarea preliminară a cazului, care în sine nu era prea încurcat s-a extins pe o perioadă de 13/4 an, administrația justiției n-a purtat nici măcar de grijă să opună mulțimii apărătorilor voluntari ai acuzaților un președinte bun și un procuror abil. Oricît de contradictorii ar fi comunicatele din ziare despre mersul dezbaterilor, într-un punct ele sînt de acord că președintele baron Szentkereszty n-a fost în stare să facă față sarcinilor sale, negreșit foarte dificile. Unde au lipsit argumentele obiective, el, în unire cu procurorul a recurs la mijloace ale puterii, astfel încît toți apărătorii, cărora li se adăugaseră și avocați sîrbi și slovaci, și-au depus mandatul înainte de introducerea dezbaterii propriu-zise, declarînd acuzația ca nulă din cauza unor încălcări formale.

O mare greșeală a fost apoi enunțarea interdicției pentru acuzați și apărători — ulterior, desigur, limitată numai la aceștia din urmă — de a folosi limba română, o interdicție pe care tribunalul, în contradicție cu așa-numita lege a naționalităților, a considerat că este indicat să o aplice.

Ce sentimente vor trezi la toți românii din Monarhia habsburgică și din afara ei verdictele penale aspre emise ieri, e ușor de apreciat.

De observat este faptul că semnatorii memorandumului nu sînt în nici un caz oameni de paie, ci delegați aleși pe baza unei organizații naționale a tuturor comitatelor locuite de români. Verdictul lovește deci totalitatea neamului care numără în Ungaria peste două milioane și jumătate suflete și constituie o nouă etapă pe calea pe care au pornit cu atîta succes maghiarii de a înstrăina de forma constituțională azi valabilă pe locuitorii nemaghiari din provinciile coroanei lui Ștefan. În sine, acest lucru n-ar fi o mare nenorocire, însă din nefericire naționalitățile din Ungaria se înstrăinează totodată din ce în ce mai mult de întreaga Monarhie și de dinastia care tolerează abuzurile maghiarilor.

Monts

Excelenței Sale

Cancelărilor Reich-ului, general de infanterie, domnul conte von Caprivi, la Berlin

Arh. St. București, Colecția Xerografii R. F. Germania, pach. I/1, r. 14, c. 104—111 (Auswärtiges Amt Bonn, Politisches Archiv, Österreich 104).

10

1914 iulie (12)/25, *Tirgu Mureș*. Raport al vicecomitelui comitatului Mureș-Turda, Köllö, către ministrul de interne al Ungariei, Sándor János, referitor la emigrarea în România și intensificarea mișcării naționale a românilor după încheierea celui de-al doilea război balcanic.

Nr. 60 — 1914 rez. vicecom.

Către domnul ministru de interne

Budapesta

Referitor la ordinul d-voastră nr. 4533/1914 prezentat pretorilor și primarului din orașul Reghin, iar cu nr. 60/1914 înaintez următoarele: Raportez că în cursul anului 1914 numărul persoanelor emigrate în România cu pașaport a crescut cu 2%.
 Raportez că în acest an am întreprins măsuri prin ordinele nr. 6, 10, 14 și 16 pentru împiedicarea ademenirii la emigrare, dar pînă în prezent nu am reușit să descoperim agenții de emigrare.

Raportez totodată Domniei Voastre că, de la încheierea celui de-al doilea război balcanic, conștiința națională în rindurile cetățenilor cu limba maternă română a crescut în mod periculos. Preoții și învățătorii, nu numai că au curajul să propage în mod deschis la întrunirile oficiale și în localurile publice, ideile lor ostile ungarilor și statutul maghiar, dar și amenințările sînt la ordinea zilei. Organizează întruniri cu denumiri culturale și economice, înființează instituții (așa de exemplu la Idicel, pe lângă conducerea băncii românești s-a creat o cooperativă de credit), organizează cercuri de citit în diverse comune, de dansuri și baluri, de exemplu, la Rîciu este anunțat pentru 2 august, la care sînt reprezentați nu numai ca de obicei cei din împrejurimi, ci și din părțile cele mai îndepărtate.

Noi supraveghem și supunem supravegherii, cu această ocazie, pe cît ne este posibil, așa-zisa parte oficială, dar din cauză că nu dispunem de personal și mijloace adecvate, este imposibil să supraveghem fără să fim expuși criticilor diverse și ale străinătății, ceea ce urmează după aceasta, mesele și întrunirile din casele particulare.

Sînt dator să raportez Domniei Voastre că în rindurile cetățenilor de limbă română terenul este astfel pregătit, încît în caz de război, vor apărea din belșug acțiuni dușmănoase zilnice, băi de sînge ca la Zlatna, dacă nu vom lua măsurile necesare de precauție. Consider necesar, în mod deosebit, ca în caz de război să se disloce în comunele locuite de români, unde sînt în mod disproporționat de puține familii maghiare, forțe de ordine corespunzătoare, iar jandarmii români aflați în efectivele jandarmeriei să fie schimbați de urgență.

Atrag atenția Domniei Voastre asupra situației triste că apărarea graniței la linia de frontieră cu România nu corespunde nici celor mai mici cerințe.

Aceasta este și cauza că și după situația statistică înaintată domnului ministru de război, încă în anul în curs, din comunele românești din părțile Mureșului de Sus, au fost și sînt plecate deja 130 de persoane din contingentul I, obligate la serviciul militar, din care au fugit în România fără pașaport mai mult de 80%. Autoritățile administrative nu au posibilitatea să ia asemenea măsuri care să închidă această cale periculoasă. Măsuri eficiente pot lua, în acest caz, numai autoritățile guvernamentale, deoarece fără aceasta autoritățile subordonate nu dispun de o bază legală pentru a lua măsurile corespunzătoare.

Vă raportez Excelenței Voastre că locuitorii maghiari din partea de cîmpie a comitatului se plîng de situația lor disperată în acele locuri unde abia se află cite un post de pază foarte îndepărtat de comune, încît viața și averea le sînt complet neasigurate, față de sentimentele dușmănoase ale străinilor de limbă (ale românilor).

Primesc informații din surse de încredere că în urmă cu cîteva săptămîni, s-au întrunit la Bandul de Cîmpie aproximativ 30 de preoți români din diverse comitate și zilnic se raportează că preoții români din Băla, Moisa, Sîntana de Mureș, Ceașul de Cîmpie, Voiniceni, Săbed, Bozed, Rîciu și Band se întîlnesc noaptea și țin diverse întruniri. Pe baza acestor date am dat dispoziții Comandamentului de jandarmi.

După primirea rapoartelor primpretorilor vă voi raporta.
 Tirgu Mureș, 25 iulie 1914

Köllö
 vicecomite

Arh. St. București, colecția Microfilme R. P. Ungară, r. 307, c. 557—558 (Magyar Országos Levéltár, Polgári kori kösponti kormányhatóságok Levéltári („K” szekcio), Belügyminisztériumi levéltár. Belügyminisztérium. K. 148 Elnöki iratok, 1915—26. 62).

11

1915 (februarie 18)/martie 3, Sibiu. Nota comandamentului militar cezaro-crăiesc, Secția Stat Major. către Biroul de evidență al Statului Major cezaro-crăiesc despre „Legiunea ardeleană”, constituită la București sub egida lui Octavian Goga.

3 martie 1915

Despre Legiunea ardeleană

„Legiunea ardeleană” s-a constituit spre sfârșitul lunii trecute sub egida poetului național român Octavian Goga, originar din Rășinari lângă Sibiu și fugit în România. Din punct de vedere politic, ea este apropiată de Liga culturală, iar din punct de vedere militar ea trebuie considerată ca ceva intermediar între o asociație de luptători și o trupă de voluntari.

În primele două luni ale acestui an, Legiunea a desfășurat o propagandă intensă; printre altele, a fost organizat la București un mare banchet, la care s-a făcut propagandă pentru intrarea în Legiune. În timp ce la mijlocul lui ianuarie, Legiunea cuprindea, după cum se spune, abia 1 000 membri, acum ea numără 5 000, după comunicatele din ziar. După informații confidențiale, cifra aceasta este însă exagerată și numărul membrilor n-ar depăși în prezent 4 000.

Președintele Legiunii este I. Soitu de la Cărpiniș, vicepreședinte Dumitru Hașeganu, secretar V. Sabin, casier Dumitru Seseleanu. Agitația se face în special prin conferințe, ținute de ex. de Goga, sub titlul „Drumul pătimirii noastre” etc., apoi prin revista săptăminală „Ardealul”, o foaie obscură.

O legătură de serviciu cu conducerea armatei române există fără indoială și în caz de război cu Monarhia, Legiunea este destinată să rezolve sarcini speciale care reclamă cunoașterea exactă a locurilor. În prezent însă membrii își văd netulburat de profesia lor civilă și trebuie să participe numai la anumite exerciții militare. În mod deosebit se practică exercițiile de tragere. După cit se spune, membrii trebuie să fie fără excepție originari din Transilvania, dar se pare că participă supuși români care vor să-și dea importanță în mod ieftin. La intrarea în Legiune, membrii trebuie să depună un fel de jurământ, anume că vor da ascultare ofițerilor indicați pentru ei de către guvernul român. Pentru procurarea unui drapel pentru Legiune a fost inițiată o colectă.

Atașat Legiunii, există un comitet, care are sarcina să controleze pe acei transilvăneni care trăiesc în România și care nu vor să se alăture Legiunii. Este posibil că, datorită acestui control, în ultimul timp se fac dificultăți deosebite confidenților noștri, în special celor care călătoresc spre Rusia.

Șeful Statului Major cezaro-crăiesc
 Lassy lt. colonel, manu propria

Pentru autenticitatea
 copii: Kieler, căpitan

Arh. St. București, colecția Microfilme Austria, r. 222, c. 135—136 și 171—172 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv I, K. 881, Liassé Krieg 6 a).

12

1918 (octombrie 24)/(noiembrie 6), *Budapesta*. Telegrama ministrului de război al Ungariei prin care comunică consimțământul său ca soldații români să depună jurământul față de Consiliul Național Român.

Telegramă

Către Comandamentul militar Făgăraș,

Prin telegrama adresată generalului de infanterie Siegler Konrád la Cluj, am consimțit ca militarii români să depună jurământul față de Consiliul național român. Stop. Soldații români vor fi deslegați de jurământul depus față de Consiliul național maghiar și vor depune jurământul față de Consiliul național român.

Ministru de război

Arh. St. București, colecția Microfilme R. P. Ungară, r. 75, c. 94 (Magyar Országos Levéltár. Polgári Kori Központi Kormányhatóságok Levéltárai („K” szekció) Miniszterelnökségi levéltár. Miniszterelnökség K 26 Központilag iktatott és irattározott iratok. 1918—II res. 9231).

13

1918 noiembrie (4)/17, *Budapesta*. Telegrama plutonului de jandarmi către Ministerul de Război referitoare la evenimentele petrecute în orașul Tîrnăveni.

Secția Întîia a Ministerului de Război

Budapesta

ss. Tîrnăveni 372 51 13 5

În ziua de azi, în orașul Tîrnăveni populația comitatului a participat la o procesiune demonstrativă. Intonînd imnul român, pe sediul comitatului a fost arborat cu acordul consiliului național local și al locțiitorului vicecomitelui, steagul național român. Adunarea de altfel s-a desfășurat în ordine, nu au avut loc conflicte.

Plutonul de jandarmi
Se confirmă autenticitatea copii

Budapesta 17 noiembrie 1918

L.S.

Semnătura
funcționar

Arh. St. București, colecția Microfilme Ungaria, r. 77, c. 485, Polgári kori központi kormányhatóságok levéltárai („K” szekció) Miniszterelnökségi levéltár. Miniszterelnökség. K. 40 Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével maghizott tárcanélküli miniszter. 1918.IX.361.

14

1918 noiembrie 18/(decembrie 1), *Făgăraș*. Raportul vicecomitelui din Făgăraș care îl informează pe ministrul de interne maghiar că în comunele din comitat au fost înlocuite autoritățile maghiare cu autorități românești.

Domnule ministru de interne !

Raportez că pe teritoriul comitatului Făgăraș ca urmare a condițiilor sohim-bate, autoritățile comunale au fost nevoite să-și înceteze activitatea.

O parte din notarii comunali și cercuali au fost siliți să-și părăsească posturile, altă parte însă au trebuit să plece din sediu.

Dintre primpretorii de plasă, cei din Făgăraș și din Șercaia încă mai sînt la locurile lor, cei din Bran și Anpașul de Jos, împreună cu întregul personal au trebuit să-și părăsească sediul.

Administrația a fost preluată de un organ înființat conform ordinei de zi, în baza dispozițiilor primite de la Consiliul Național Român.

Dr. Șerban Nicolae, președintele (local) al Consiliului Național Român, m-a asigurat că numitul organ în înțelegere cu mine va lua măsuri care vor menține o ordine publică și pacea interioară totală. Dezordini mai mari pînă acum nici nu s-au produs.

Fiindcă posibilitatea exercitării sarcinilor administrației în cadrul existent anterior a încetat, rog ca domnul ministru de Internu să intervină pe lingă Consiliul Național Român din Arad, ca autoritățile din plase și comune să fie reînstate în posturile lor.

Izolată de lume, lipsit de orice forță publică, nu stă în puterea mea să asigur altfel funcționarea administrației.

Vicecomite
ss. indesc.

Arh. St. București, colecția Microfilme R. P. Ungară, r. 39, c. 156, Polgári Kori Központi kormányhatóságok Levéltára („K“ szekció) Miniszterelnökség levéltár. Miniszterelnökség, K. 40 Magyarországon élő nemzetek Önrendekezési joga előkészítésével meghizott tárcanélküli miniszter 1918. IX.359.

15

1918 (noiembrie 23)/decembrie 6, Stockholm. Telegrama transmisă de ministrul Franței la Stockholm, Louis-Charles-Marie Delavaud, din partea ministrului plenipotențiar al României în Suedia, G. Derussi, Consiliului Național Român, cu privire la pătrunderea în Transilvania, în perfectă ordine, a armatei române, fapt relevat de presa maghiară, și entuziasmul populației române.

Telegramă în clar

Stockholm — 6 decembrie 1918 17,30
primită 13,30

Consiliul Național Român din partea lui Derussi. Presa maghiară constată că ocuparea Transilvaniei de armata română se continuă metodic și în perfectă ordine. Pregătirile pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost grandioase. În permanență trenuri speciale transportau populație română, estimată la 100 000 de oameni care aclamau România mare și pe regele Ferdinand. Ziarele relevă entuziasmul debordant și beția patriotică, dar și marea demnitate a acestei mulțimi (cuvînt ilizibil).

Voi telegrafia îndată după sosirea ziarelor.

Delevaud

Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, r. 182, c. 303 (Ministère des Affaires Étrangères. Direction des Affaires Politiques et Commerciales, Archives diplomatiques, vol. 32, série Z, carton 577, dossier général II, f. 13).

16

1918 decembrie (16)/29, Paris. Telegrama ministrului plenipotențiar al Angliei la Paris, lord W. G. Derby, către secretarul de stat pentru afaceri externe al Angliei, A. J. Balfour, în care reproduce telegrama identică a miniștrilor puterilor aliate la

București, prin care este recunoscut dreptul României de a-și realiza revendicările pentru care luptă.

Nr. 1896

Necifrat prin poștă

Paris

decembrie 29, 1918

Telegrama Lordului Derby către dl. Balfour

Acesta este următorul text al telegramei identice a celor patru miniștri de la București nr. 902, datată Armata de la Dunăre, decembrie 26.

Răspuns la 822

Telegrama identică a celor patru miniștri aliați, cu rugămintea de a fi comunicată guvernelor respective.

„România are dreptul moral și politic la realizarea revendicărilor ei. Ea știe că aliații i le recunosc în virtutea principiilor pe care le reprezintă și care au fost formulate de președintele Wilson la 27 septembrie 1918, atunci când a declarat că soluțiile războiului s-au născut din natura însăși a circumstanțelor războiului, tot ceea ce oamenii de stat sau parlamentele pot face este să le realizeze sau să le trădeze“.

Arh. St. București, colecția Xerografii Anglia, r. 390. (Public Record Office London, Foreign Office, Political (371), vol. 3141, f. 604).

17

1919 f.l.z. *Avezzano și Roma*. Fragmente din raportul înaintat Ministerului de Război al Italiei de Serviciul armatei italiene care s-a ocupat de problema lichidării afacerilor privitoare la constituirea detașamentelor românești din Italia în care este prezentată contribuția militarilor români la victoriile obținute pe frontul italian.

Tabăra legionarilor români. Avezzano. Concursul dat de Italia la constituirea detașamentelor românești. Ministerul de Război, Divizia Statul Major, Secția a III-a. Roma.

[...] Este bine să arătăm în modul cel mai precis, complet și exact ceea ce a fost legiunea română în Italia și aceasta nu numai pentru a releva greutatea și multitudinea problemelor de ordin material privitoare la constituirea ei (737 ofițeri și 37 000 oameni de trupă), ci și pentru faptul că, depășind sfera problemelor de ordin militar, ar putea avea legături cu economia și politica statului [...]

[...] Așadar, a fost un program militar, politic și economic care își propusese a fi dezvoltat de către comandamentul italian, program care trebuie să fie actualizat, făcându-l să derive dintr-un fapt implinit — legiunea română care, deși spontan, a fost opera nu a citorva oameni, ci chiar am putea spune că a unei întregi națiuni, a sentimentelor de cordialitate, simpatie și bunăvoință — un proiect care să asigure o cooperare și să contribuie la creșterea bunăstării și prestigiului țării noastre [...]

[...] Războiul pe care l-am purtat a fost dus pentru siguranța statului și eliberarea fraților noștri privați de libertatea lor națională. Se prefigura chiar și un alt scop mai înalt și care se anunța a fi pe primul plan, nobil și sfânt: acela de a da tărie și viață dreptului național, de a înălța la conștiința libertății lor pe toți aceia pe care monarhia habsburgică îi ținea adormiți și subjugăți prin intermediul forței. Pentru triumful principiilor naționale, de libertate, a drepturilor tuturor neamurilor au luptat și s-au sacrificat pe cimpurile de luptă armatele aliate. Lupta a fost cu atât mai crâncenă și mai crudă cu cât de partea cealaltă se depuneau cele mai mari eforturi care nu ținteau decît la triumful imperialismului, al celui mai desăvîrșit absolutism, la monopolizarea bogățiilor tuturor și a popoarelor însele. Erau nu puține neamurile care, trăind prin voința forței și a constrîngerii, nu ajunseseră la conștiința capacității lor; erau private de sentimentele cele mai sfînte, erau epuizate de alții în țara lor. Războiul a fost cîștigat de Antantă și prin ea și de către români, cehi, sloveni, croați și sîrbi [...]

[...] Pentru a demonstra cu probe incontestabile că armatele noastre nu s-au luptat pentru înfăptuirea unor scopuri egoiste de cîtopire și expansiune teri-

torială, ci pentru triumful ideii drepturilor neamurilor, a personalității popoarelor, a conștiinței de sine însuși a acestora, pentru a arăta în modul cel mai clar că principiul de lucru al Romei a fost nu acela de a promite și de a vorbi, ci acela de a acționa în mod permanent, s-a constituit în Italia legiunea română.

Pînă în iunie 1918 s-au organizat sub directa dependență a Comandamentului Suprem Italian cîteva detașamente de voluntari români, care erau denumite Alpinii. În rindurile acestora au intrat români din Banat, Transilvania și Bucovina, militari în armata austro-ungară, care, determinați de înalta lor conștiință națională, au trecut la noi. Constituți în plutoane și companii au fost atașați diferitelor armate și utilizați ca trupe de asalt. O companie în componența căreia intrau 250 oameni, făcînd parte din Armata a VIII-a, a participat cu cea de a 52-a divizie la asaltul de la Montello și Vittorio Veneto. O altă companie pusă în serviciul Armatei a V-a a participat cu 2 plutoane, împreună cu divizia 46 engleză, la luptele de la Asiago și de pe muntele Cengio, iar cu alte 2 plutoane, a luat parte alături de divizia a II-a franceză la bătăliile de pe Sissemoled în Val Bella. Un alt pluton a participat, împreună cu Armata I, la acțiunile de la Cimone. Unul dintre plutoanele atașate Armatei a VII-a nu a avut prilejul să intre în acțiune, ci i s-au încredințat numai sarcini pe linie de propagandă. În luna august s-a format cea de a III-a companie de pe lingă Armata a IV-a care s-a comportat foarte bine pe Grappa. Toate aceste detașamente cuprindeau 830 oameni de trupă și 13 ofițeri. La 15 noiembrie 1918, din cauza armistițiului încheiat, prezența lor pe front nemaifiind necesară, toți acești militari au fost trimiși la Avezzano, de unde au fost transferați în Casteltele Romane pentru a se organiza acolo legiunea română deja în curs de constituire. Acesta era rezultatul activităților depuse de Comitetul român de acțiune, reprezentat de profesorul Mîndrescu. Italia, prin constituirea Legiunii române, a dat satisfacție nu numai dorinței exprimate de comitetul amintit, ci a venit în întîmpinarea cererilor exprimate de prizonieri, austrieci de origine română, ajunși rînd pe rînd în miinile noastre, în urma victoriilor succesive ale armatei italiene, și în masă, după ce soarta Austriei a fost hotărîtă la Piave. În taberele de prizonieri au fost înrolați, fără nici o presiune, ci numai pe baza liberului lor consimțămînt, mii și mii de voluntari destinați să formeze noile unități ale legiunii, scoțîndu-i în modul cel mai generos din umilitoarea situație de prizonieri de război, militari ce aparținuseră unei armate puternice redusă la nimic. Legiunea aflată în subordinea Ministerului de Război l-a avut drept comandant pe generalul Ferigo Luciano. Ea a fost organizată ca și formațiile noastre de război, detașamentele încadrate cu ofițeri superiori italieni, iar cei inferiori erau români. Ofițerii noștri, de la început toți voluntari, aveau obligația să însoțească legiunea în orice împrejurare, pe o durată de cel puțin un an. Conform regulamentului de război italian, regimentele erau constituite din 3 batalioane cu cîte 3 companii de pușcași și una de mitraliere Fiat cu 8 țevi [...] Către mijlocul lunii octombrie 1918 s-a constituit primul regiment al legiunii, care a luat denumirea de Horea. Cel de al II-lea regiment a fost organizat în ianuarie 1919. Acesta a avut ca prim nucleu pe cei 830 oameni care luptaseră pe frontul nostru. Acești soldați, reuniți într-un singur batalion, se deosebeau de restul militarilor regimentului prin faptul că îmbrăcau uniforma infanteriei noastre, capela, pumnalul și pușca alpină. Regimentul respectiv a primit numele de Cloșca. În februarie 1919 s-a format cel de al III-lea regiment al legiunii și a purtat numele de Crișan. Horea, Cloșca și Crișan au fost trei eroi naționali români care, acuzați că s-au răscolat împotriva opresiunii maghiare către anul 1784, în timpul domniei lui Iosif al II-lea, au fost judecați la Alba Iulia (Transilvania). În inima tuturor românilor numele celor trei eroi sînt sculptate ca în marmoră. Italia, pămînt de eroi, onorează pe martirii români, dînd numele lor regimentelor legiunii române [...]

Arh. St. București, colecția Xerografii Italia.